

*Rädd kanin tuggar gräs
i spädgröna vårdagar.*

*Rädd kanin klipper öronen
åt kaninernas ångest*

*och skuttar med fruktan
i ögon långt bort.*

*Rädd kanin gräver bo
djupt nere i jorden.*

*Rädd kanin gråter
i svart håla.*

*Rädd kanin
skriker åt månen.*

"Rädsla urholkar själen - Angst essen Seele aus" - är titeln på en film av Rainer Werner Fassbinder - en berättelse om fruktan som kärlekens fiende och om hur rädslor dödar kärlek. Det blev titeln på denna presentation som handlar om hur Anna Rydstedt då, och vi nu, hanterar rädsla. Rädsla är en komplex känsla inför hot eller farofyllda situationer - ordet kommer etymologiskt från verbet räda = darra eller skaka. Dagens samhälle styrs i mycket av rädslor. Evolutionärt har rädsla haft stor betydelse och reaktionerna illustreras av hur kaninen betar sig i dikten *Rädd kanin* ur debutsamlingen *Bannlyst prästinna* från 1953, som jag inledde med. Vi kan reagera rationellt i tanke och handling liksom kaninen som skuttar bort och gömmer sig. Om rädslan övergår i skräck reagerar vi känslostyrt - gråter- och om den sedan leder till panik kan vad som helst hända -skriker åt månen.

*Vad det är svårt
att få sig själv tillbaka,
komma över steget
före hoppet
genom nålsögat
med stav och krycka på en gång.*

*Gråt inte mer i morgonglöden.
Låt benen ta din ångest på sig,
inte hjärtat.*

*Låt ljuset komma.
Bär det stora Barnet.
Släpp in allt ljus
i mörka vrår.
Inte alltid skall du vara trött.*

*Det är klart, att många gamla hus
nu är stängda för dig.
Man kan ej åter göra sin entré i dem.*

*Men svinga dig upp i fyrtornet,
till lugnets utsiktspunkt.
Du har en stav i den ena handen*

*och en krycka i den andra handen.
Det skall gå bra. Det skall gå bra..*

Titeldikten i *Genom nålsögat* 1989

Anna liksom de flesta av oss kämpade hela sitt liv med att balansera rädsla och hopp och som filosofen Spinoza har sagt " rädsla kan inte finnas utan hopp, inte heller hopp utan rädsla". Det gäller även inför dagens klimathot vilket Greta Thunberg påminde om när hon nyligen beskylldes för att vara en domedagsprofet, men manade till att lyssna och handla utifrån fakta. Där fara är växer det räddande även.

Hon försökte vara i nuet - inte vara rädd för det som har eller hade skett, det som skall eller kan ske, det som skulle kunna ske. Det gäller att ta ansvar för och kontroll över sitt liv. Som i *Presensbarn* från 1964.

*Nej, skriv presens, mitt barn.
Låt inte futurum härja i ditt presens.
Ingenting är ditt, visserligen,
men du lever i presens,
när du skriver din dikt,
då du äter ditt bröd
i ditt anletes svett,
mitt presensbarn.*

.....

*Detta är presens:
Det har skett ett nyligen timat perfektum.
Nu sker det i mig,
att jag väljer eller inte väljer.
Mitt futurum stiger allt närmare i presens:
Jag reser i morgon, eller
jag reser inte i morgon.*

*Detta är din presenslinje,
mitt presensbarn,
som ändå vill planera,
som om det inte vore fåfängt att planera
utan att även vara beredd att möta de händelser,
som ingen planerar.*

Men kom ihåg att du kan vara rädd för, men också rädd om. Denna senare aspekt på rädsla lyser igenom i många av Annas dikter om sin tids hot mot naturen, mot växter och djur och blir en påminnelse om att insikten om miljöpåverkan som hotar att ödelägga hela vår civilisation, fanns nära och var stark hos henne.

*Lågande landskap,
vitbrända åkrar och hagar,
denna lågande sol,
som får jorden att brinna.*

.....

*O du tappra cikoria!
På din ljusa blåhet
tar ingen torka kål.
Lysande blåa ogräs på den lågande bruna jorden!
ur *Dess kropp av verklighet* 1976*

Det var inte enbart värmen sommaren 1975 som var ett hot mot naturen. Omsorgen om djur som utsätts för att vi människor så ovarsamt handskas med denna jord återkommer i I bilarnas revir skriven när människan var på väg mot månen för precis 50 år sedan.

*Eller du nattens kilare,
min igelkott,
det är väl trettio år sen
jag gav dig spenvarm kvällsmjölk,
men i går kväll hade säkert ingen givit mjölk åt dig,
din stackare.*

*Varför kilade du annars så rastlöst över vägen,
drabbad av ett ståltonnage i väna sommarnatten,
då månen - själv jagad av rymdkarossens människa-
var ditt vittne ifrån alvaret.*

Och som resultatet av Tjernobylnakatastrofen 1986

*Och jorden flådd och frätt,
i vattnen frätta fiskar.
Högt cesium i marken kvar
i fyra människoled*

*Barn,
i ditt första arv med modersmjölken
även dioxinerna.
och mycket sot kring jorden står
och mycket skrot i rymden far.*
från den postumt utgivna Kore 1994.

Hur kan vi stå ut med att människan på jorden ser ut att bli sin egen bödel? Att leva med sin egen och omvärldens kognitiva dissonans kräver viss övning och brukar premieras som särskilt vuxet beteende. Bara barnet kan se att kejsaren är naken. Det är väl därför en 16-årig skolflicka kan vara så provocerande. Tage Danielsson uttryckte det så här 1981:

"Jorden och vattnet och luften håller på att förstöras" - att säga så är klokt och vuxet. Men säger man "Då får vi göra något åt det" är man jättebarnslig. "Tekniken håller på att bli vår herre i stället för vår tjänare", det är vuxet och förståndigt, men säger man "det kan vi ändra på" är man naiv och blåögd.

Skörheten och skönheten hos den blå planet som vi lever våra korta liv på har vi nyss påmint om genom 50-årsminnet av den första månlandningen och den förundran som astronauterna uttryckte inför upplevelsen av den första jorduppgången över månens horisont.

*Mörkret över marken går
och marken ljusnar aldrig sedan.*

*Ett mörker större än jorden,rymden,
överfar oss.*

*Sluta aldrig att älska
Ur Mörkret från Kore*

Behåll och utveckla din förmåga att som barnet förundras över allt det fantastiska som omger oss. Vi återvänder avslutningsvis till en annan tysk film "Himmel över Berlin" och en dikt av Peter Handke som läses i den.

*Als das Kind Kind war
wusste es nicht, das es Kind war
alles war ihm beseelt
und alle seelen waren eins*

i egen översättning:
*När barnet var barn
visste det inte att det var ett barn
allt hade liv
och allt levande var ett och detsamma*

och genom Anna i Det finaste tältet från Jag var ett barn 1970
*Och får du inget tält i år
så minns ändå alla år,
att du äger det bästa tältet i världen,
med sol och måne, stjärna, satellit och och alla människor och Niklas i.*

*Det finaste tältet i världen
Heter Blåa Himlen,
spänd över hela jorden med oss alla.
det heter Höga Rymden.
Det heter Djupa Universum.*

Anna Rydstedts ord tar sig in i kroppen och verkar där, gör något med ditt sinne, ditt medvetande, med din kropp. Hennes sakta rörelser och eftertänksamma ordval gör att hon med sina egna ord "är i världen". Hon är rädslans resekamrat och kanske blir vi läsare litet modigare på färden.

PehrOlov Pehrson
vid Litteratur och Poesidagen i Himmelsberga 10 augusti 2019

PS. Notera att helt oberoende av detta innehöll Svenska Dagbladet samma dag en Understreckare med titeln "Rädsla urholkar den västtyska själen" och en debattartikel "Rädslans kultur har fått grepp om vårt samhälle". Här har med August Strindbergs ord makterna varit framme! DS.